

Kartografie za dob napoleonských.

Její vliv na vedení války se zvláštním zřetelem
k tažení v letech 1812—1815.

(Pokračování.)

R. 1813.

V únoru r. 1813 opustil rakouský pomocný sbor širé roviny Ruska, bažiny Polesí, kde jako spojenec Napoleonův společně se Saskem v exponovaném postavení v nepříznivém území, při špatném zásobování a podnebí, řešil danou úlohu v hranicích možnosti, jediné dík duchaplné energii polního maršálka knížete Schwarzenberka a obětavé vytrvalosti vojenských částí.

Část pomocného sboru odtáhla do Čech, tvoříc jádro pozorovací armády, z níž později vznikla hlavní rakouská armáda. Když Rakousko přistoupilo ke koalici s Ruskem a Pruskem proti Francii, 10. srpna 1813, přicházely pro hlavní armádu v úvahu jako bojiště proti Napoleonovi Čechy, zatím co Přímoří a Benátsko bylo přenecháno boji „vnitrorakouské armády“ proti místokráli italskému, a na hornorakouské hranici stál pouze záložní sbor na obranu proti možnému vpádu z Bavor.

Nehledíme-li k Sasku, jež francouzský císař měl svou armádou obsazeno, připadají v úvahu jako nastávající bojiště především vesměs země bývalého Rakouska. Říše rakouská té doby ještě nebyla tak šťastna, aby měla jednotnou mapu, založenou na úředním mapování. Pokus, sestavit z map jednotlivých zemí celkový obraz státu, ztroskotál a na počátku XIX. stol., pod císařem Františkem II., počalo se s druhým velkým mapováním v souvislosti s všeobecným triangulováním.¹⁾ V tažení r. 1813 byl Cuvelier, registrační adjunkt válečného archivu jmenován ředitelem polního archivu u spojené

*) Správně bude asi 35.548 (∞) „1914—1918“. Byla to válka světová a nikoli jen evropská a ukončena byla r. 1918. Rozhodnutí brusselského ústavu není dosud známo.

¹⁾ Viz výše.

hlavní armády a proto odebral se již v červnu se svými potřebami archívními do Čech.²⁾ Mapy a plány, nutné pro okamžitou potřebu, naložené na soumaru, vzal s sebou, ostatní materiál vezen byl na vozech. Ředitel archívu příslušel k válečné kanceláři a měl jízdního koně, poněvadž musil se starati o vůz, často býval volán v čelo kolony a za pochodu mnohdy musil vyhledávati požadované mapy.³⁾

Pro Čechy měl hlavní stan Schwarzenberkův na tu dobu prvotřídní mapy v jednoduchém vojenském měřítku 1:28.000; byl to nejlepší a nejdokonalejší materiál, zmapovaný v letech 1764—1767 oberwachtmeistrem bar. Motzelem, pod vedením pluk. Fabrise, a v letech 1780—1783 částečně opravený pod vedením gen.-feldwachtm. bar. Elmpta; mapa sestávala z 273 listů s 19 svazky písemného doprovodu.⁴⁾

Kopie těchto map byly uloženy u hlavního velitelství v Praze, odkud byly posílány do hlavního stanu armády.

Dne 19. srpna byly ještě původní snímky nejen Čech, ale i Moravy s redukovanou operační mapou Západní Haliče, Textorovou mapou Východního Pruska a ještě jiné mapy z Olomouce, kde plukovník bar. Stutterheim deponoval erární mapy bývalého pomocného sboru, zaslány polnímu archívu. Důležitou pomůckou pro operace v Čechách byl Popis Čech, provedený v letech 1806—1809 podplukovníkem štábu gen. ubyt. bar. Stutterheimem, obsahující v 26 rukopisných svazcích s 210 mapami cenné údaje o útoku a obraně, o vhodných posicích a místech, vhodných k opevnění. Na tomto díle vskutku také byly založeny dispozice úspěšné obrany východních Čech 2. divísi Neipperg-Bubnovou. Poněvadž však všechno tento materiál podle názorů tehdejší doby byl přísně důvěrný, neměl pro běžnou armádu významu a byl jen málo vyvolencům přístupný. A tak podržely svůj význam velká rytá mapa Čech, od Joh. Christ. Müllera z r. 1720, doplněná komunikací a redukovaná mapa Wielandova z r. 1726. Roku 1808 byla vydána mapa Čech, ryt. v. Bockem a Polachem, která podle mapy Müllerovy byla doplněna a zlepšena, a r. 1809 vydal ve 4 listech⁵⁾ Fr. Mollo ve Vídni novou mapu Čech, kreslenou Fr. Schmollem dle nejnovějších astronomických určení míst atd., v měřítku 1:336.000. Tato mapa v polním archívu bylo 6 exemplářů. Hlavní rakouská armáda na sklonku r. 1813 skládala se z 2 lehkých divísi, 5 armádních sborů a záložního sboru, a měla 8 velitelů sborů, 20 divisionářů a 41 briga-

²⁾ Viz přílohu III.

³⁾ Vál. arch. vid., 4 K.R.B.1—10/207.

⁴⁾ Kriegskarte des Königreichs Böhmen aufgenommen auf Befehl eines hochl. k. k. Hof-Kriegs-Raths in den Jahren 1764—1767 gegen Schlesien und Sachsen durch Offiziere des gross. Feld-Generalstabs, rückwärts aber von verschiedenen aus den in gedachten Land bequartierten Inf.-Regimenten beigegebenen Offizieren von Major v. Motzel unter der Direct. des Obersten v. Fabris, 143 Sekt. rektifiziert 1780—1783 unter der Leitung des G. F. W. M. Freih. v. Elmpt, 1:28.800; 273 kresl. listů s 19 svazky (vál. arch. vid., mapové odděl.).

⁵⁾ Totius Regni Bohemiae etc. Bock et Polach. 1808, 4 ryté listy. Zef autorův, inž.-kapitán a kabin. tajemník De Traux ujal se namáhavé práce, jež po smrti autora ležela ladem, kreslíř map Kipferling opravil a doplnil toto dílo, a tak vyšla nová mapa v staromodní úpravě na veřejnost. Základem mapy je mapa Müllerova, a obsahuje poštovní, obchodní a zemské silnice, nové vesnice a hostince, jakož i nově postavené pevnosti Terezín a Josefov. Poněvadž obsahuje mnoho podrobností mineralogických a průmyslových, bylo by ji možno rozlišit ve 3 mapy: geograficko-polohopisnou, mineralogickou a průmyslovou mapu země České. Mapa je pracována pečlivě a přesně; ovšem astronomicky určené body nejsou přesné a liší se dosti značně od novějších měření. V celku čítá mapa 206 značek.

dýrů. Počítáme-li v zásobách polního archivu 3 exempláře velké mapy Müllerovy a Wielandovy pro potřebu hlavního stanu, nemohli zbývajícimi 6 exempláři Schmollovy mapy Čech býti poděleni ani všichni velitelé armádních sborů; vezmeme-li ještě v úvahu čtyři exempláře velké mapy Německa, vydané výmarským ústavem, v níž jsou také Čechy zakresleny, pak dotace polního archivu ovšem pro velitele sborů stačí, avšak právě jen pro ně. Francouzský císař měl pro Čechy mapy Müllerovu a Wielandovu. Před zahájením nepřátelství francouzští inženýři-geografové zmapovali pohraniční území země v měřítku 1:50.000.

Pro pozorovací sbor knížete Hohenzollerna v Haliči vydal v r. 1812 Geppert, plukovník štábu gen. ubyt., nejlepší mapy Liesganigovy, štábu gen. ubyt. Rizzi Zannoniho popisný materiál pol. podmaršálka Mark. Chastelera, gener.-majora Mayera v. Heldensfelda a jiných. K těmto mapám byly připojeny ještě Bawrova mapa Mul-tánska, pak štábem gen. ubyt. zhotovená mapa Valašska a Ruska, a Schrötterova, Gillova a Texterova mapa Pruska.

„Vnitrorakouská armáda“ měla k dispozici z map rytinou provedených: Kindermannovu generální mapu Rakouska ve 12 listech, Capellariho a Schrömblovu mapu Dalmacie, Riedlovu mapu Srbska s částí Illyrie, Zachovu mapu vévodství Benátského, dále Carte générale du Théâtre de la Guerre en Italie od Baclera d'Albe, konečně maperské práce ve vnitřním Rakousku (Štýrsku, Korutanech, Krajině, Gorici, Gradišce, Istrii a Terstu s okolím) v měřítku 1:28.800 z let 1784—1785 ve 250 sekcích, provedených plukovníkem Jennym se 7 svazky popisu. Kromě toho elaboráty operační a vojenský popis země z let 1806—1811, od důstojníků štábu gen. ubyt., podpl. hrab. Nugenta, Reinische, Csollicha a majora Foitha.

Velké válečné události tažení r. 1813 odehrávaly se na území saském. Pro operace na sarském bojišti nebylo mapového materiálu té výborné jakosti, jako pro sousední Čechy.⁹⁾

Ve Francii zprvu panovala snaha ztráty topografických map, utrpěné v Rusku, nahraditi pro Bureau de l'Empereur, Bureau de l'Armée, a pro generály a generální štáb nákupem. Vedení Dépôt de la Guerre převzal za gen. Sansona, zajatého v Rusku, ppluk. Muriel. Rozpočet na rok 1813 vykazoval položku 468.937 franků, určenou k získání map. Generál Bonne byl ustanoven chéfm topografického bureau velké armády; jemu bylo přiděleno 12 inženýrů-geografů, z nichž 6 dáno k dispozici hlavnímu stanu na rekognoskační práce, ostatní rozděleni na 6 armádních sborů francouzských a určení k tomu, aby v pochodu zdržovali se při předvoji. Počet jich byl později zvýšen. K bureau příslušeli ještě 4 kreslíči, 1 rytec a 1 typograf; bureau mělo vlastní povoz k dispozici, kde složeny byly potřebné mapy bojiště, kreslicí potřeby, měřické přístroje, mezi nimi 1 sextant a 1 pantograf. Poněvadž dle zkušenosti z minulých válek vůz často se značně opozďoval za hlavním stanem, bylo používáno k dopravě nejnutnějších map soumarů.

Typografický lis k rychlému rozmnožení denních rozkazů a přenosný lis en taille douce, aby mohly býti v několika hodinách a leau forte, leptem, zhotoveny mapky, výsledky rekognoskace terénu, byly přidány k bureau, a tím splněno důtklivé přání císařovo. Dříve býval po té stránce pocítován značný nedostatek, neboť vel-

⁹⁾ Srovnej výše stať o mapách Německa.

kých tiskáren, dopravovaných za armádou, nikdy nebylo možno včas použítí.

Plukovník Bacler d'Albe pečoval snažně hned po svém návratu do Paříže o to, aby topografický kabinet císařův, plně zničený při ústupu od Moskvy, znovu zorganizoval. Ve velkém spěchu byla pro Napoleona zhotovena mapa Španěl, a mapa bojiště mezi Vislou a Němenem, s použitím map Pruska od Gillyho, Schröttera a Textera, v náhradu za ztracené mapy v Rusku. O pochodové mapě severních krajů, území mezi Hamburkem, Moskvou, Petrohradem a Lvovem, jež měla být operační mapou, pracoval velký počet kresličů současně dnem i nocí. Zásoba rytých map Ruska, Pruska a Francie doplňovala sbírku. Císař, poučen zkušeností z r. 1812, kde ztratil velice cenné mapy, používal při dalších taženích pouze kopií, aby o těžko nahraditelné originály nepřišel. Během saského tažení užíval nejvíce mapy Petriho. Ze Slezska došla do kabinetu císařova veliká rukopisná mapa ve 152 listech z majetku maršálka Soultá; v Dépôt de la guerre zpracovávala se pro císaře nová mapa podle 168listové mapy země. Vzorem byla 20listová mapa Schubertova.

Všichni generálové obdrželi pro tažení r. 1813 mapy pruských států od Gillyho, Textora, Schröttera a Sotzmanna, mapy Polska od Rizzi-Zannoniho, Saska od Petriho a různé mapy Meklenburska, Lauenburgu, Halberstadtu atd. Používalo bylo také právě vycházející mapy Německa, vydávané ve 204 listech Průmyslovým comptoirem ve Výmaru. Obtížné bylo opatřit si mapy Německa od Chaucharda a Gottholda, a s bídou získán 1 exemplář poštovní mapy Heymannovy.

Pro dodávku map bylo ponecháno donášení prostřednictvím kurýrů, jež se v r. 1812 osvědčilo. Každý kurýr, denně odesílaný k hlavnímu stanu, vzal s sebou dva svitky map, aby byla náhrada za mapy již rozdělené; kromě toho vyslán za armádou vůz, naložený po 25 exemplářích rytých map, týkajících se bojiště. Plukovník Bonne si stěžoval, že velká část drahocenného mapového materiálu byla zbytečně vyplýtvána. Byla-li spotřeba map v roce 1812 nad průměr, zvrhla se v r. 1813 v pravé plýtvání mapami. Armáda stále přijímala mapy, dodávané jí v hojné míře, a požadovala stále dalších. Nadbytečná spotřeba měla být omezena na nevyhnutelně nutné podělení generálů, chéfů generálního štábu a generálských adjutantů. K doplnění důstojnického stavu „Bureau topographique“ armády musili být přibráni důstojníci z brigád v Itálii a Departements réunis. Většina inženýrů-geografů útrapami a zraněními za ruského tažení utrpěla na zdraví tou měrou, že jich pro tuto dobu nebylo možno užítí k polní službě u armády. Ostatní však byli plni ochoty, a sám generál Guillemín, přes to že utrpěl zranění a omrzliny, předcházel všem dobrým příkladem a svoje požadavky vůči nim stupňoval na nejvyšší míru. Rekognoskační práce byla největší důležitosti, neboť pro topografii bojišť u Lützenu a Budišína poskytovaly snímky saských mapérů potřebné podrobnosti. Novým inženýrům-důstojníkům nařízeno, aby zhotovili podrobné plány v měřítku 1:20.000 na základě připraveného topografického materiálu pro všechny akce. Plány měly obsahovati tábořiště, jež zanechala zřejmé stopy, hroby padlých, údaje všech částí, které se boje zúčastnily, vůbec vše, co znáti bylo důležité. Po bitvě u Budišína nabyly mapy Slezska pro armádu značného významu. Dne 23. května ve Zhořelci Bacler d'Albe si stěžuje, že nemá map, a generál Berthier požaduje důtklivě Schubarthovy mapy Slezska.

Velkou rukopisnou mapu Slezska, majetek maršálka Soult, přechovával plukovník Bonne, a již dříve poukazoval císař na mapu Backenbergovu.⁷⁾

Šéf saského generálního štábu, generál v. Gersdorf, dal sebrati topografický materiál, pořízený výbornými inženýry drážďanskými, který byl rozptýlen a nacházel se z části v Torgau, z části v Königsteinu, a na jeho podkladě se zdarem opraviti nedostatky mapy Petriho. Císař sám nařídil v Sasku tyto rekognoskace: tok Labe od východu z Čech až k ústí v měřítku 1:20.000, průběh hranice Čech od Sprévy až k Bayreuthu v měřítku 1:50.000. Věrný snímek v měřítku 1:10.000 posílá Königsteinu a Liliensteinu sloužil studiu opevněného tábora atd. Ke konci července žádal Bonne náměstka velitele Dépôt de la Guerre, Muriela, aby připravil všechny materiál, týkající se Rakouska, zejména z posledních válek r. 1805 a 1809, a zvláště rekognoskační práce Horních a Dolních Rakous, Štýrska a Korutan aby předložil s poznámkami; všechny materiál, týkající se Čech však, aby poslal do hlavního stanu, nevyčkávaje dalšího rozkazu, neboť přichází v úvahu tažení do Čech. Nepřítelství hrozí vypuknouti každé chvíli, a není jisto, ke které straně se Rakousko přikloní. Bureau velké armády obdrželo od Dépôt de la Guerre Müllerovu mapu Čech v 25 listech, část pochodové mapy Bavorska od Schmettau, poříci Jizery a okolí Prahy od téhož autora, novou mapu Moravy a části právě ryté mapy Bavor v měřítku 1:300.000 a rukopisnou mapu z roku 1805.

Po bitvě u Lipska vozatajstvo hlavního stanu francouzského, a s ním i povoz naložený topografickým materiálem, při nepořádném ústupu se ztratilo. Dle pozdější zprávy zdařilo se kap. Castelinovi dopravit povoz do Torgau do bezpečí; zde však z obavy, aby mapy nedostaly se do rukou nepřítelových, byly na rozkaz velitele pevnosti spáleny; mezi jinými zničen byl zde i zbytek důležité mapy Carte de l'Empereur, jež z velké části byla ztracena v Rusku r. 1812. Po bitvě u Hanau, kde si musila francouzská armáda raziti cestu k domovu, psal Bonne z Mohuče, že zdařilo se mu zachrániti pouze nedokončené práce a tiskařský lis. Přístroje byly prý zanechány v Drážďanech, všechno ostatní je ztraceno; všeho zbaven, prosí o několik map Porýní. Ještě jednou věnována byla neobyčejná snaha reorganizaci topografické služby u armády.

Maršálek Victor, pověřený obranou na Rýně, žádal marně o topografický materiál území mezi Kostnicí a Landau. Originály byly vyhrazeny pouze pro císaře, maršálek obdržel pouze malou mapu Švábska, Cassiniovy listy pro Rýn, a Weissovu mapu Švýcar. Jiné mapy, jako Bohnenbergerova Švábska, Haasova hrabství Hessen-Cassel atd., mohl si sám opatřiti.

Když se Napoleon navrátil do Francie, vzbudilo v něm svrchovanou nevoli, že mapa 4 Departemens réunis,⁸⁾ jež měla tvořiti po-

⁷⁾ Situationscharte von einem Theile des Churfürstenthums Sachsen, der Ober-Nieder-Lausitz u. Schlesiens nebst denen Stellungen, Bataillen, Gefechten, die zwischen den k. k. u. k. preuss. Armeen, besonders in den letzten Jahren des 7jährig. Krieges in diesen Gegenden vorgefallen. Gez. v. Backenberg, Hptm., Gest. v. M. Keyl. 1:80.000, 10 listů (vál. arch. vid., mapové odděl.).

⁸⁾ Depart. de la Roer, Sarre, Rhine, et Moselle a Mont Tonnere. Území při levém břehu Rýna od Landau-Clave, dnešní Falc a Porýní. Tyto 4 spojené Departements na levém břehu Rýna byly pluk. Franchotem za pomoci kpt. Maissiot a Pierreponta zmapovány dokonaleji než kterékoli jiné území do r. 1810. Změřeno 37 trojúhelníků hlavních, s přesností na současnou dobu vzorovou; trojúhelníky II. řádu byly měřeny repetičním kruhem. Mapování opíralo

kračování listů Cassiniho, a na niž se již 15 let pracovalo, dosud nebyla dohotovena. Také mapy Francie od Belleyme a Capitaine jej neuspokojily; vytýkal, že je v celku nevzhledná, říční toky na ní špatně ryté, terén nedostatečně znázorněn. Poněvadž však jiné mapy ve vhodném měřítku nebylo, nezbyvalo, než mapu tu pro strategickou potřebu upravit, vady císařem vytýkané dle možností opravit; konečně císař pro detailní studium terénu používal Baziňovy mapy Champagne et de la Brie a velké Cassiniho mapy Francie.

VOJENSTVÍ DOMA A V CIZINĚ.

Rozepsání soutěže Čs. vědeckým ústavem vojenským na rok 1924.

Čs. vědecký ústav vojenský, uváživ důkladně náměty a přání, jež ho na jeho vyzvání došla od zemských velitelství, divisi, pluků a j. voj. útvarů a úřadů, rozepisuje po dohodě s výchovným odborem MNO na rok 1924 soutěž na řešení otázek pro naši armádu důležitých, jež se týkají skoro všech oborů vojenských a to za těchto podmínek:

1.

Soutěže mohou se zúčastniti všichni příslušníci čs. armády z povolání, v záloze, mimo službu i ve výslužbě.

2.

Řešení veškerých otázek bude vypracována se zřetelem na poměry našeho státu.

3.

Řešení bude psána čitelně jazykem československým (česky nebo slovensky). Práce bude psána jen po jedné straně půlarchového formátu a nebudí delší 30 (třiceti) řádků.

Řešení nebude označována jménem autorovým, nýbrž v záhlaví práce heslem. Totéž heslo napíše na obálku, do níž vloží lístek se svým jménem a přesnou adresou, a obálku zapečeťte.

Obálka tato bude otevřena jen tehdy, dostane-li se autorovi ceny.

4.

Doba konkursu končí se dnem 30. dubna 1924. K pracím později došlým nebude přihlíženo. Řízení bude zasláno Čs. vědeckému ústavu vojenskému v Praze II., Ostrovní 26.

5.

Řešení, nejlépe vyhovující jak metodou zpracování, tak přesností důsledků, k nimž autor dospěl samostatným úsudkem, budou odměněna cenami, a to průměrně 1000 Kč (jedentisíc) na jedno nejlepší řešení každé otázky.

Jestliže by zpracování některé otázky poroty vůbec neuspokojilo, může cena na otázku připadající býti rozdělena na vynikající řešení otázek jiných.

6.

Čs. vědecký ústav vojenský vyhrazuje si právo uveřejnění vyznamenané práce ve „Vojenských Rozhledech“ za obvyklý honorář.

Práce, jímž se ceny nedostane, mohou býti po skončení soutěže vyzvednuty na heslo, kterým byly označeny.

se o mnoho bedů, zaměřených trigonometricky, redukováných na pařížský pól, ledník a kolmici k němu. Detaily prováděny uhleměrnou deskou případně kompasem, vše pracováno velmi pečlivě dle systému linií největšího spádu; vše, co každá část území obsahuje pozoruhodného, je označeno geologickými značkami. (Allg. geogr. Ephem. 33. sv., str. 10)